

915 807/40

STOCKHOLMS STADS
HAMNSTYRELSE

1909—1933

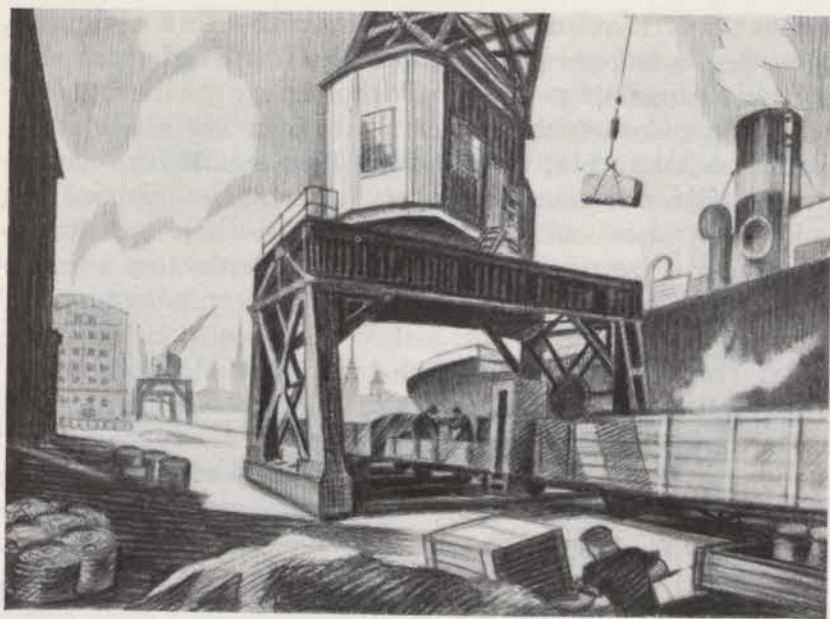
MINNESSKRIFT

DENNA
MINNESSKRIFT ÄR UTARBETAD
AV HAMNDIREKTÖREN
SAL. VINBERG

I N N E H Å L L S F Ö R T E C K N I N G

	Sid.
I. HAMNENS TIDIGARE FÖRVALTNING	7
II. TIDIGARE FÖRSLAG OCH UTREDNINGAR ANGÅENDE IN- RÄTTANDE AV EN HAMNSTYRELSE	12
III. HAMNSTYRELSENS TILLKOMST	14
IV. DEN FÖRSTA HAMNSTYRELSENS SAMMANSÄTTNING OCH ORGANISATION	17
V. ÄNDRINGAR I HAMNSTYRELSENS ADMINISTRATION ..	21
VI. HAMNSTYRELSENS NUVARANDE SAMMANSÄTTNING OCH ORGANISATION	24
VII. HAMNSTYRELSENS HITTILLSVARANDE STYRELSELEDA- MÖTER OCH LEDANDE TJÄNSTEMÄN	34
VIII. HAMNENS UTVECKLING ÄREN 1909—1933.	38
1. <i>Hamnområdets utvidgning</i>	38
2. <i>Utvidgnings- och ändringsarbeten å de förutvarande hamnan- läggningarna</i>	39
a. <i>Stadsgårdshamnen</i>	39
b. <i>Skeppsbrohamnen</i>	46
c. <i>Blasieholms- och Strandvägskajerna</i>	48
d. <i>Värtahamnen</i>	49
e. <i>Hamnanläggningarna i Mälaren</i>	53
3. <i>Nya hamnanläggningar</i>	55
a. <i>Hammarbyleden och Hammarbyhamnarna</i>	55
b. <i>Frihamnen</i>	58
c. <i>Oljehamnen vid Loudden</i>	62
d. <i>Årstadalshamnen</i>	64
e. <i>Mindre kajanläggningar och bryggor</i>	64
4. <i>Kajernas tillväxt</i>	65
5. <i>Hamnanläggningarnas bokförda värde</i>	67
6. <i>Kranar</i>	67
7. <i>Hamnrörelsen</i>	75
8. <i>De ekonomiska förhållandena</i>	83
IX. BYGGNADER FÖR ANDRA ÄN HAMNÄNDAMÅL	90
X. BROBYGGNADER	91
XI. FLYGHAMNEN VID LINDARÄNGEN	98
SLUTORD	100
BILAGA: KARTA ÖVER STOCKHOLMS HAMNOMRÅDE	

STOCKHOLMS STADS HAMNSTYRELSE har vid 1933 års utgång verkat i 25 år. Sedan stadsfullmäktige den 16 mars 1908 beslutat inrätta en särskild hamnstyrelse för handhavande av skötseln av stadens hamnväsen och dennas instruktion samma år blivit fastställd samt ledamöter utsedda, begynte nämligen styrelsen sin verksamhet den 1 januari 1909.

I. HAMNENS TIDIGARE FÖRVALTNING.

I äldre tider lydde hamnen liksom stadens övriga verk och inrättningar under *rådet* eller, såsom det från senare delen av 1600-talet benämndes, *magistraten*, vilken alltifrån stadens tillblivelse och i viss omfattning ända in på 1800-talet utgjorde stadens administrativa styrelse. År 1636 uppdelades rådets verksamhet på fyra avdelningar, s. k. kollegier, vilka genom kungl. förordningen angående Stock-

holms stads styrelse den 12 december 1672 och ett kungl. brev den 4 augusti 1674 erhöilo sin för långa tider slutgiltiga utformning. På handelskollegiet, senare handels- och ekonomikollegiet, ankom att befatta sig med köpen- skapen och handeln, inspektionen över seglationen och varornas tillförsel samt inseendet över stadens uppbörd och inkomster, såsom tolag, accis, bro-, ström-, bom- och hamn- penningar. Inseendet över stadens byggnadsväsen och in- spektionen över alla stadens publika verk och byggnader, deras nybyggnad och underhåll åter tillkommo embetskolle- gium, senare kallat embets- och byggningskollegium.

För att bereda staden tillgång till medel för uppförandet av en länge påtänkt börsbyggnad såsom samlingslokal för stadens köpmän påbjöd 1756 års riksdag efter framställ- ning av borgerskapet, att en särskild avgift, kallad börs- avgift, skulle uttagas å in- och utgående varor. Genom kungl. brev den 9 februari 1757 fastställdes denna avgift till $\frac{1}{8}$ procent av det i tulltaxan utsatta värdet på varor, som i svenska skepp från Stockholm ut- eller infördes, och $\frac{1}{4}$ procent på varor, som ut- eller infördes med främmande fartyg. Avgiften skulle utgå i 20 års tid samt uppbäras och förvaltas såsom en förräntnings- och amorteringsfond av den år 1710 för befattningen med stadens uppbörd tillsatta *borgerskapets bemedlingskommission*. Den höjdes senare och uttogs med kungl. maj: ts medgivande även efter det börsbyggnaden år 1776 fullbordats eller till och med år 1837. Själva uppförandet av börsbyggnaden handhades av ett särskilt organ, de så kallade *börsbyggnadsdeputerade*. Dessa efterträddes år 1781 av *kommitterade över börs- och brobyggnader*, vilka förutom förvaltningen av börsbygg- naden och därför tillgängliga medel hade att förvalta och disponera en förräntnings- och amorteringsfond, närmast avsedd för Norrbros färdigbyggande men även för andra allmänna byggnader, vartill enligt ett kungl. brev den 22 oktober nämnda år medel skulle anvisas av stadskassan.

Emellertid framträdde vid början av 1800-talet behovet av en för förvaltningen av stadens egendomar och in- komster samt för utförandet av stadens olika byggnads- arbeten gemensam styrelse, varigenom magistraten och bor-

gerskapets äldste i viss omfattning kunde befrias från bestyret med kommunens förvaltning. Genom kungl. brev den 10 augusti 1813 påbjöds därför inrättandet av en dylik styrelse, som enligt kungl. maj:ts instruktion den 7 december samma år benämndes *Stockholms stads drätselkommission* och som skulle hava att förvalta stadens medel samt utföra nybyggnader och reparationer av stadens allmänna byggnader. Kommissionen skulle stå under överståthållarens ordförändskap samt i övrigt bestå av nio ledamöter, därav fyra magistratspersoner, dem överståthållaren ägde utse, samt fem tillhörande borgerskapet, vilka stadens äldste hade att välja. Under kommissionen skulle alla stadens tjänstemän lyda, vilka hade befattning med stadens uppbörd, redogörelsen härför och kontrollen däröver med vad mera, som till stadens räkenskapsverk i hela dess vidd hörde, sålunda även hamnens tjänstemän, den s. k. hamninspektoren och hamnfogdarna.

Då de i kommissionens stat anvisade medlen voro otillräckliga för nybyggnads- och reparationsarbetena inom hamnen, men kommitterade över börs- och brobyggnader förfogade över tvenne byggnadsfonder — börsbyggnadsmedlen och fonden för Norrbros färdigbyggande m. m. — vilka kunde tagas i anspråk för utförandet av sådana företag, beslöto borgerskapets äldste den 25 maj 1814, vilket stadfästes av kungl. maj:t den 11 januari 1815, att de båda nämnda fonderna skulle sammanslås till en enda börs-, bro- och hamnbyggnadsfond, sedermera kallad hamn- och brobyggnadsfond, att förvaltas av kommitterade, nu kallade *börs-, bro- och hamnbyggnadsdirektionen*, och att användas till fullbordande av alla bro- och hamnbyggnader i staden jämte södra slussverkets återställande i förbättrat skick. De använda medlen skulle betraktas såsom drätselkommissionens skuld till fonden, med skyldighet för kommissionen att därå erlägga en annuitet av 7 procent. För börs-, bro- och hamnbyggnadsdirektionens räkning ägde bemedlingskommissionen att uttaxera en bro- och hamnbyggnadsavgift å borgerlig rörelse, vilken avgift enligt ett kungl. brev den 27 mars 1846 skulle tillkomma drätselkommissionen. Uttaxeringen av denna avgift upphörde år 1865. I

nyssnämnda kungl. brev stadgades härjämte, att drätselkommissionen hade att ansvara icke allenast för betalningen av börs-, bro- och hamnbyggnadsfondens utgivna obligationer med därå löpande räntor och andra skulder, utan ock för andra varande eller blivande, med fondens ändamål och bestämmelse förknippade åligganden. Härmed förflyttades ledningen av byggnadsarbetena till drätselkommissionen och skapades en för flertalet kommunala spörsmål central styrelse. Under drätselkommissionens inseende inrättades år 1846 en särskild styrelse för nya slussbyggnaden, sedermera kallad slussplansstyrelsen, och år 1854 en kajbyggnadsdirektion. Hamn- och brobyggnadsfondens förvaltning såsom särskild fond upphörde år 1865.

Sedan i enlighet med kungl. förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 drätselkommissionen år 1864 efterträtts av *drätselnämnden*, övergick befattningen med hamnens byggnader samt uppbörden av hamnavgifter och hamnens ekonomi i övrigt till denna nämnd. Inseendet över hamnarbetena åvilade från år 1874 nämndens då inrättade tekniska organ, byggnadskontoret under byggnadschefen. Sedan drätselnämndens göromål år 1884 fördelats på två avdelningar, första och andra avdelningen, underställdes byggnadskontoret den senare avdelningen. Uppbörden av hamnavgifterna och ekonomien i övrigt handhades av drätselnämndens första avdelning, som för uppbörden förfogade över en hamnfogdeinspektör, före år 1882 kallad hamnkassör, och de honom biträdande hamnfogdarna. Stadskamreraren hade att vaka över uppbörden och redovisningen av hamnavgifterna samt övriga inkomster, som voro avsedda för hamnen och dit hörande inrättningar.

Hamnens drift handhades före 1815 av en tullverkets »inkommande broinspektör» och en stadens broinspektör. Från och med 1 april nämnda år ersattes dessa med en *hamnkaptän*. Enligt ett kungl. brev den 15 december 1814 medgavs nämligen överståhållaren att till befordrande av ordning och skick vid Stockholms hamnar antaga och tillförordna en hamnkaptän, för vilken samtidigt fastställdes instruktion. I enlighet härmed skulle hamnkaptänens för-

ordnande ske efter borgerskapets äldstes hörande. Han hade att utöva sin tjänst i egenskap av överståthållarens adjutant och alltså att ställa sig till efterrättelse dennes bud och befallningar. Det ålåg honom bl. a. att öva tillsyn över stadens hamnar och vaka över, att ordning bleve iakttagen, att angiva och åtala förbrytelser eller oordningar, varigenom hamnarna skadades, samt att hos drätselkommissionen anmäla behovet av muddring eller reparationer ävensom nyanläggning av bro (kaj) eller strandgata. Den 21 januari 1848 utfärdades ny instruktion, varigenom hamnkaptenen erhöll en annan och mera självständig ställning. Han skulle nu förordnas av kungl. maj:t på förslag av överståthållaren efter borgerskapets äldstes hörande, och hans åligganden utvidgades. År 1877 utbyttes denna instruktion mot en annan. Efter tillkomsten av kungl. förordningen angående hamnordningar och andra ordningsföreskrifter för allmänna hamnarna i riket den 8 maj 1874 behövde nämligen instruktionen för hamnkaptenen icke vidare fastställas av kungl. maj:t. I anledning härav godkände stadsfullmäktige i december 1876 en instruktion, vilken utfärdades av överståthållaren den 6 februari 1877. Häri bibehölls i allt väsentligt bestämmelserna i den föregående instruktionen, ehuru förenklade och förkortade. Hamnkaptenen skulle åter tillsättas av överståthållaren och nu efter drätselnämndens hörande.

Enligt *handels- och sjöfartsnämndens* instruktion den 24 september 1867 tillkom det nämnden att avgiva yttranden angående hamnens angelägenheter, där sådant infordrades av stadsfullmäktige eller deras beredningsutskott. För att bereda nämnden större inflytande på hamnärendena godkände stadsfullmäktige den 13 november 1899 och fastställde kungl. maj:t den 8 februari 1901 sådan ändring av nämndens instruktion, att nämnden skulle hava att göra framställningar och avgiva yttranden angående byggnader och övriga anordningar i stadens hamnar och dit förande segelleder samt att yttra sig över sökande till hamnkaptensbefattningen.

Trafiken och ordningen i hamnen hava alltsedan 1700-talet reglerats genom en av kungl. maj:t fastställd *hamn-*

ordning, vilket så tillvida är av intresse, som skyldighet för de svenska stapelstäderna att låta fastställa hamnordning inträdde först genom förutnämnda kungliga förordning år 1874.

Avgifter för fartyg, som anlöpa hamnen, hava sedan gammalt måst erläggas. Enligt 1814 års instruktion för hamnkaptenen skulle sålunda betalas avgifter för fartygens placering samt för utfärdande av anläggningssedel. Dessa avgifter ävensom stadgade »bäck- eller stockpenningar» för tillhandahållande av för inrikes fartygen erforderliga stockar till landgångar ägde hamnkaptenen att tillgodogöra sig. År 1848 överflyttades avgiftsbestämmelserna till hamnordningen och utgjordes då av lösen av anmälningssedlar vid fartygs ankomst och avgång, avgift för barlast samt avgift för begagnande av landgångsstockar och bockar. Enligt hamnkaptенens instruktion för samma år ägde han för egen del blott att tillgodoräkna sig avgifterna för anmälningssedlarna. I 1877 års hamnordning funnos bestämmelserna om fartygens avgifter ännu kvar, men i hamnkaptенens samma år utfärdade instruktion hade dennes rätt att tillgodogöra sig avgifterna av fartygstrafiken bortfallit. En taxa å avgifter till staden för hit ankommande varor utfärdades av överståthållarämbetet redan år 1838.

Sedan enligt kungl. brev den 15 januari 1864 de avgifter, sjöfarten hade att erlägga i landets hamnar, hopförts i två huvudgrupper, hamnavgifter (för fartyg och båtar) samt bro- och kajavgifter (för varor), hava avgiftstaxorna i Stockholm varit avfattade i enlighet härmed och de senare förordningar, kungl. maj:t utfärdat.

II. TIDIGARE FÖRSLAG OCH UTREDNINGAR ANGÅENDE INRÄTTANDE AV EN HAMNSTYRELSE.

Förslag till inrättande av en särskild hamnstyrelse i Stockholm framfördes veterligen första gången av dåvarande hamnkaptenen Fingal von Sydow i en skrivelse till

